

**ПЕДАГОГІЧНА ФУТУРОЛОГІЯ ІВАНА ФРАНКА:
ВІД КОНЦЕПЦІЇ НАРОДНОЇ ОСВІТИ
ДО СТРАТЕГІЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

У сучасний час глобалізації та масштабних викликів, таких як війна, назрілим є виховання свідомого громадянина-патріота. Іван Франко став одним із перших, хто обґрунтував ідею національної школи – освітнього простору, де навчання здійснюється рідною мовою, а його зміст віддзеркалює національні цінності.

Сучасна реформа Нової української школи робить дитину центральною фігурою освітнього процесу. Варто зазначити, що ще наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. І. Франко виступав проти застарілих підходів до навчання, таких як механічне зазубрювання чи дисципліна під примусом і страхом, натомість закликав до гуманізації освіти. Дослідження захованих у його працях ідей дає можливість провести паралелі між сучасною й історичною українською педагогічною думкою, яка завжди прагнула до розвитку індивідуальності та цілісної особистості.

Мислитель критично ставився до відірваності навчання від реального життя і пропонував освіту, яка повинна формувати практичні навички, критичне мислення і спроможність до самостійного навчання. Ці ключові принципи його педагогічної концепції, почасти втілені у реформі Нової української школи, що підтверджує прогностичний характер освітніх поглядів українського вченого [Див.: 3; 19].

Водночас І. Франко значну увагу приділяв ролі педагога, визначаючи його як натхненника та пробуджувача національної самосвідомості. У сучасній концепції освіти це перегукується із роллю вчителя-партнера, наставника та коуча, який підтримує учня у досягненні його потенціалу. Сьогодні педагогічна думка українського Мойсея здається не просто сукупністю ідей, а стратегічним планом розвитку українського суспільства через освіту. Аналіз його освітніх стратегій дає змогу побачити не лише реалізовані аспекти його задумів, але й окреслити ті елементи, що залишаються надзвичайно актуальними і можуть слугувати орієнтирами для подальших реформ у системі освіти України [Див.: 8; 19].

Теоретико-методологічні основи педагогічної футурології Івана Франка спираються на антропологічний підхід, ідею національного розвитку та прогресивне бачення майбутнього людства. Для нього як мислителя та провидця, освіта була не лише процесом передачі знань, але й важелем для формування *«нової людини»* і створення майбутньої української державності. Його педагогічні концепти орієнтовані на розуміння людини як найвищої цінності, а виховання – як засобу сприяння гармонійному розвитку особистості в інтелектуальному, фізичному та духовному аспектах [Див. ширше про це у: 1; 4; 6; 7; 9; 10; 19; 22].

Письменник наголошував на важливості синтезу найкращих освітніх досягнень Європи з глибоким знанням національної культури, історії та мови. На його думку, це був ключ до того, щоб Україна посіла гідне місце в європейській спільноті [Див. ширше про це у: 8; 12; 14; 19].

Педагогіка, за І. Франком, повинна випереджувати час, готуючи покоління, здатне реформувати суспільство, боротися із соціальною нерівністю та сприяти побудові демократичної держави. Він підкреслював необхідність наукового підходу до виховання, заснованого на критичному мисленні, розвитку свободи духу, аналітичному ставленні до інформації та протистоянні догматизму. З погляду практичної освітньої діяльності, вчений наголошував, що знання мають бути прикладними, а тому велика увага має надаватися трудовому навчанню й професійній підготовці. У питаннях щодо формування наукового світогляду він акцентував увагу на боротьбі із забобонами та релігійним фанатизмом через освіту, інтеграцію природничих наук і розуміння законів природи. Щодо майбутнього освіти, науковець виокремлював кілька ключових напрямів розвитку: формування національної свідомості шляхом створення школи, яка виховує відповідального громадянина України; інтелектуалізацію суспільства через забезпечення доступу до вищої освіти й культури для широких верств населення; утвердження гуманізму шляхом виховання поваги до прав людини й демократичних цінностей. У результаті, педагогічна футурологія Івана Франка постає як проєкт україноцентричної, гуманістичної школи, яка спрямована на виховання освіченої еліти та свідомого суспільства [Див. ширше про це у: 15; 18; 19; 20].

Іван Франко у своїй візії народної освіти ставив за основу створення національної, доступної й демократичної школи, яка

сприяла б всебічному розвитку особистості та підвищенню культурного рівня українського народу. Особливий акцент робив на необхідності навчання рідною мовою, що було надзвичайно актуальним в умовах іноземного гніту в рідному краї. Вчений вважав, що освіта має бути відкритою для представників усіх соціальних прошарків, а не лише для привілейованих верств, оскільки це сприятиме пробудженню національної свідомості. Метою виховання, за його переконанням, є становлення особистості, здатної до критичного мислення та боротьби за свої права. Школа, на його думку, повинна забезпечувати не лише теоретичну базу, але й практичні знання та навички, які знадобляться у повсякденному житті та сприятимуть економічному розвитку, особливо серед селянства. Вчитель у цій системі бачився І. Франком не просто як передавач знань, а як *«сіяч»* свідомості і культурний провідник. Науковець гостро критикував тодішню систему освіти за її відірваність від реальних потреб українців і використання як інструменту асиміляції. Його педагогічний ідеал полягав у створенні народної школи, яка б гармонійно поєднувала виховання, навчання та утвердження національних цінностей [Див. ширше про це у: 5; 16; 17; 19; 21].

Уплив ідей Івана Франка в концепції Нової української школи є вагомим і природним, адже його педагогічні погляди значно випередили свій час, заклавши основи сучасної освіти, орієнтованої на людину. Він був одним із перших, хто вказував, що школа повинна адаптуватися до потреб дитини, а не навпаки. Сьогодні ці принципи закладені через повагу до особистості учня, урахування його інтересів та індивідуальний підхід до освітнього процесу, що робить Франкове *«людське ставлення до дитини»* центральною ідеєю сучасної освітньої системи [11].

Концепція І. Франка щодо виховання *«цілої людини»* спрямовувалася на гармонійний розвиток інтелектуальних, моральних та фізичних якостей. У Новій українській школі цей підхід знайшов відображення у формуванні ключових компетенцій, які виходять за рамки простого накопичення знань. Школа сьогодні активно розвиває м'які навички, емоційний інтелект та критичне мислення, що повністю відповідає Франковим ідеям [11].

Критика схоластичної школи, яка існувала за часів письменника, звучала через її відірваність від реального життя і зосередженість на *«мертвій науці»*. Він наголошував на необхідності освіти, яка готуватиме дітей до практичних викликів суспільства. Ці ідеї сьогодні

закладені через впровадження діяльнісного підходу, де навчання проходить через дослідницьку роботу, експерименти і проєктну діяльність з акцентом на практичну застосовність знань [11].

Розуміння ролі вчителя також суттєво змінюється. За І. Франком, педагог мав бути наставником і натхненником, а не диктатором. У рамках Нової української школи роль учителя змінюється – він стає модератором, коучем, партнером учня. Принцип педагогіки партнерства, який просувається Новою українською школою, повністю співзвучний Франковій концепції довіри між учителем і учнем [11].

Учений також розглядав школу як платформу для формування свідомої нації, наголошуючи на важливості її національного характеру. Сучасна українська освітня система підтримує ці принципи через виховання патріотизму, громадянської відповідальності та популяризацію знань про культурну спадщину – усе це складає фундамент державної освітньої стратегії [11].

Особистий приклад І. Франка як невтомного самоосвітянина, який постійно прагнув пізнання і зростання, також знайшов відображення у Новій українській школі. Пропагування цінності самонавчання, відкритості до нового та готовності до змін у динамічному світі стало однією з ключових компетенцій сучасної освіти [11].

Отже, сьогодні, футурологічний потенціал спадщини Івана Франка в умовах цифровізації та глобалізації полягає у переосмисленні його гуманістичних, соціальних і націєтворчих ідей, які пристосовуються до викликів сучасного технологічного світу. Його заклик до інтелектуального розвитку та самовдосконалення стає фундаментом для зміцнення критичного мислення в часи домінування віртуальних розваг. Ідеї вченого надають інструменти для запобігання дегуманізації, яка проявляється у зведенні людини до ролі «гвинтика» у глобалізованій цифровій системі. У контексті інформаційного суспільства та постійної боротьби за збереження цінностей, його концепція «*боротьби за поступ*» набуває нового звучання як оборона свободи особистості перед натиском глобальних інформаційних потоків. Спадщина І. Франка стає джерелом натхнення для інтеграції України у світову спільноту з одночасним збереженням національної ідентичності, вона спирається на європейську систему цінностей і робить акцент на інтелектуальній самобутності. Цифровізація культурної спадщини відкриває можливість сприймати Франкову

творчість як живий і актуальний інструмент сучасного культурного діалогу, а не лише як статичний об'єкт архівного зберігання [Див. ширше про це у: 2; 13; 14; 16; 18].

Отже, постать І. Франка виступає своєрідним дороговказом – прикладом для людини нашого часу універсальної моделі поведінки, що ґрунтується на поєднанні технологічної компетентності з високими моральними принципами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Басюк Н. Моральний аспект виховання дошкільників і молодших школярів у літературних казках Івана Франка. *Педагогічні ідеї Івана Франка в освіті сьогодення* : зб. наук. пр. / за ред. проф. О. Є. Антонової, доц. В. В. Павленко. Житомир: ФОП Левковець Н. М., 2016. С. 169–171.

2. Башук А. Комунікаційні стратегії державної влади в умовах інформаційного суспільства : монографія. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2019. 584 с.

3. Бережний Л. Миротворчість як складова національно-патріотичного виховання в Україні. *Освітній дискурс*. 2023. Вип. 47 (12). С. 80–86.

4. Березюк О. Ідеї полікультурності у педагогічній спадщині Івана Франка. *Педагогічні ідеї Івана Франка в освіті сьогодення* : зб. наук. пр. / за ред. проф. О. Є. Антонової, доц. В. В. Павленко. Житомир: ФО-П Левковець Н. М., 2016. С. 166–168.

5. Вишнівський Р. Іван Франко про школу як джерело виховання національної свідомості української молоді. *Молодий вчений*. 2018. № 3.1 (55.1). С. 15–19.

6. Власенко О. Соціально-педагогічні погляди Івана Франка. *Педагогічні ідеї Івана Франка в освіті сьогодення* : зб. наук. пр. / за ред. проф. О. Є. Антонової, доц. В. В. Павленко. Житомир: ФОП Левковець Н. М., 2016. С. 106–109.

7. Гриценюк Д., Столяр Я. Актуальність світогляду та педагогічних ідей Івана Франка. *Педагогічні ідеї Івана Франка в освіті сьогодення*: зб. наук. пр. / за ред. проф. О. Є. Антонової, доц. В. В. Павленко. Житомир: ФОП Левковець Н. М., 2016. С. 106–109.

8. Давидюк В. Фольклористичні методи Івана Франка. *Етнос і культура*. 2008. № 4/5. С. 51–60. URL.: <https://lib.if.ua/franko/1311686451.html>

9. Мирончук Н. Особистість педагога у контексті освітніх ідей І. Франка. *Педагогічні ідеї Івана Франка в освіті сьогодення* : зб. наук. пр. / за ред. проф. О.Є. Антонової, доц. В.В. Павленко. Житомир: ФОП Левковець Н.М., 2016. С. 273–276.

10. Мякушко Н., Драйчук А. Рівень педагогічної майстерності вчителів у працях Івана Франка. *Педагогічні ідеї Івана Франка в освіті сьогодення* : зб. наук. пр. / за ред. проф. О.Є. Антонової, доц. В.В. Павленко. Житомир: ФОП Левковець Н. М., 2016. С. 302–306.

11. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL.: <https://educationforlife.mon.gov.ua/wp-content/uploads/2025/09/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

12. Прихода Я. Європа в публіцистичних текстах Івана Франка. *Вісник Львів. ун-ту. Серія журналістика*. 2007. Вип. 30. С. 142–147.

13. Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Дніпро, 11 травня 2025 р.). Research Europe, 2025. 178 с.

14. Франко І. І ми в Європі. Протест галицьких русинів проти мадярського тисячоліття. *Франко І. Я. Зібрання творів у 50-ти томах*. Київ : Наукова думка. 1986. Т. 46. Ч. 2. С. 339–350.

15. Франко І. Наука і її взаємини з працюючими класами. *Франко І. Я. Зібрання творів у 50-ти томах*. Київ: Наукова думка. 1986. Т. 45. С. 34–35.

16. Франко І. Одвертий лист до галицької української молодезі. *Франко І. Я. Зібрання творів у 50-ти томах*. Київ: Наукова думка. 1986. Т. 45. С. 401–409.

17. Франко І. Середні школи в Галичині в рр.1875–1883. *Франко І. Я. Зібрання творів у 50-и томах*. Київ: Наукова думка, 1985. Т. 46. Ч. 1. С. 418–434.

18. Франко І. Що таке поступ? *Франко І. Я. Зібрання творів у 50-ти томах*. Київ: Наукова думка. 1986. Т. 45. С. 300–348.

19. Чепіль М. Іван Франко про особистість вчителя крізь призму сьогодення. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2016. № 2 (12). С. 61–66.

20. Чурсінова А. Іван Франко про переваги та небезпеки науково-технічного поступу. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2021. Вип. 35. С. 135–141. URL.: https://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/35_2021/18.pdf

21. Шевченко С. Просвітницькі погляди Івана Франка. *IX Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти»*. С. 90–92.

22. Ющенко С., Мельниченко Є. Освітньо-педагогічні ідеї Івана Франка. *Педагогічні ідеї Івана Франка в освіті сьогодення*: зб. наук. праць / за ред. проф. О.Є. Антонової, доц. В.В. Павленко. Житомир: ФОП Левковець Н. М., 2016. С. 201–205.

**Володимир ГАЛИК,
Олег КЕКОШ**
(Дрогобич)

ЕТНОГРАФІЧНО-ФОЛЬКЛОРНА СПАДЩИНА ІВАНА ФРАНКА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ

У сучасних умовах, коли українська державність стикається з численними викликами, повернення до етнографічно-фольклорної спадщини Івана Франка стає важливим інструментом для відродження національної пам'яті.

Письменник розглядав етнографію і фольклор не лише як наукові дисципліни, але й як засіб глибшого пізнання народної душі, її моральних основ і духовних цінностей. Його праці слугують ключем для молодого покоління до осмислення коренів української культури, яка є фундаментом національної свідомості. У своїх етнографічно-фольклорних дослідженнях І. Франко оспівував працьовитість як джерело щастя та гармонії. Його педагогічні концепції ґрунтувалися на ідеях гуманного ставлення до дитини, яку вважав найвищою цінністю. Народна мудрість, зібрана ним, містить елементи етноекологічних норм, що цілком резонують із потребами сучасного суспільства.

Сьогоднішня українська школа потребує модернізації, зокрема, відмови від авторитарних підходів, застосування яких І. Франко критикував ще у свій час. Його етнопедагогічні погляди, що передбачають використання казок, народних звичаїв і традицій, пропонують потужний арсенал інструментів для виховання молоді. За